

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора

Яценко Ольги Миколаївни

**на дисертаційну роботу Коровія Ярослава Валерійовича на тему
«Інноваційні трансформації в агропромисловому секторі у контексті
викликів глобального сталого розвитку», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове
господарство і міжнародні економічні відносини**

Актуальність теми дисертації

Сільське господарство відіграє значну роль для розвитку країн у контексті викликів глобального сталого розвитку. Одним із ефективних напрямів стратегічного розвитку цієї галузі є впровадження інновацій. В епоху цифрової трансформації інноваційними методами є використання інформаційно-комунікаційних технологій, які відкривають великі можливості для прискорення розвитку аграрного сектора в напрямку створення більш стійких і комплексних аграрно-продовольчих систем, досягнення цілей на шляху стійкого розвитку, включаючи забезпечення продовольчої безпеки. Крім того, інформаційно-комунікаційні технології сприяють формуванню нових моделей надання послуг, розвитку справедливої та відкритої торгівлі, соціальної інтеграції та розширення доступу до фінансових послуг. Задля підвищення ефективності використання інформаційно-комунікаційних технологій з мінімальним ризиком для країн необхідним є впровадження національних стратегій в сфері електронного сільського господарства, які повинні бути розроблені та реалізовані на основі механізму широкої участі.

Враховуючи вищезазначене, актуальність представленої дисертантом роботи, в якій досліджено проблеми інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі та розроблено науково-практичні рекомендації щодо міжнародної та державної політики забезпечення їх відповідності викликам глобального сталого розвитку, не викликає сумнівів.

Наукова новизна одержаних результатів

Результати проведених автором наукових досліджень характеризуються новизною, що в комплексі спрямована на поглиблення теоретичних засад дослідження інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі та розробку науково-практичних рекомендацій щодо міжнародної та державної політики забезпечення їх відповідності викликам глобального сталого розвитку.

Проведене дослідження дає змогу сформулювати низку висновків і рекомендацій науково-теоретичного та практичного змісту. Зокрема, слід відзначити удосконалений автором концепт моделі інноваційного розвитку виробництва агропромислових підприємств у контексті глобального сталого розвитку. Зазначений концепт включає такі основні детермінанти: інтенсифікація способів виробництва, зменшення витрат та споживання ресурсів, забезпечення робочими місцями населення відсталих районів, включення до глобальних ланцюгів створення вартості індивідуальних підсобних та фермерських господарств.

Важливим здобутком автора є запропоновані у роботі теоретико-методологічні засади дослідження напрямів впровадження певних типів інновацій у межах реалізації інноваційних стратегій агропромислових підприємств, а саме: запропоновано таксономію зв'язків між стратегіями агроінновацій, типами інновацій, що впроваджуються, та викликами проблем глобального сталого розвитку, на які відповідає кожна із наведених у систематизації інноваційних стратегій.

Основним науковим результатом, що характеризується новизною, є угруповання країн за моделями інноваційного розвитку агропромислового сектору і відповідного впливу на їх сталий розвиток, що отримано з використанням методу кластерного аналізу, за допомогою якого визначено кластер країн з високо інноваційним агропромисловим сектором (вказаний кластер характеризується високим рівнем врожайності, низькою часткою

витрат на ресурси, високим рівнем витрат на інновації, та відповідно – високими стандартами життя населення).

Заслугує на позитивну оцінку підтвердження авторської гіпотези про вплив інноваційних стратегій агропромислових підприємств, спрямованих на збільшення продуктивності виробництва, зменшення витрат та ощадливе використання природних ресурсів, збереження продуктивності земельних та водних ресурсів, інтеграцію індивідуальних підсобних та фермерських господарств до глобальних ланцюгів створення вартості на глобальний сталий розвиток. Застосування кількісного економіко-математичного інструментарію за авторським алгоритмом довело наявність тісного зв'язку між збільшенням витрат на інновації у групі країн з передовою моделлю розвитку агропромислового комплексу із показниками їх сталого розвитку.

У дисертаційній роботі виокремлено основні підходи до формування напрямів державної та міжнародної політики підтримки розвитку інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі, а саме: комплекс політичних, економічних, правових, адміністративних важелів.

Проведене дослідження цілком відповідає поставленій меті, що визначається темою дослідження та визначеним в зв'язку з цим дослідницьким завданням. Зміст розділів у повному обсязі розкриває мету, завдання та висновки, що сформульовано у дослідженні Коровія Я.В.

Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій

Достовірність та обґрунтованість викладених наукових положень, висновків та рекомендацій базується на використанні офіційних матеріалів та публікацій комісій ООН, Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку, Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, а також Законів України, постанов Кабінету Міністрів України, даних Державної служби статистики України, наукової літератури, результатів власних досліджень автора.

Крім того, достовірність результатів дослідження забезпечено комплексним поєднанням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: теоретичного узагальнення, діалектичний, індукції та дедукції, аналізу, синтезу, групування, абстрагування, експертних опитувань, статистичні методи, методи кластерного аналізу, кореляційно-регресійного аналізу, порівняльного аналізу, системно-динамічного моделювання.

Зв'язок дисертаційної роботи з напрямками наукових досліджень

Дисертаційну роботу Коровія Я.В. виконано відповідно до тематики науково-дослідної роботи Донецького національного університету імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України, а саме держбюджетних тем «Формування міжнародної конкурентоспроможності регіону на основі інноваційно-інвестиційної моделі розвитку» (номер держреєстрації 0113U003659, 2013–2017 рр.), у межах якої було удосконалено теоретико-методологічні засади дослідження напрямів впровадження певних типів інновацій в рамках реалізації інноваційних стратегій агропромислових підприємств; «Формування конкурентних стратегій національних виробників в сучасній парадигмі глобального економічного середовища» (номер держреєстрації 0118U002395, 2018–2020 рр.), у межах якої запропоновано таксономію зв'язків між стратегіями агроінновацій, типами інновацій, що впроваджуються відповідно до кожної стратегії, та викликами проблем глобального сталого розвитку, на які відповідає кожна із наведених у систематизації інноваційних стратегій.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів

Теоретичне значення результатів дисертаційної роботи полягає у поглибленні існуючих теоретико-методологічних засад дослідження інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі.

Практичне значення отриманих результатів підтверджено їх використанням у діяльності Міжнародного сільськогосподарського кластеру

«Дністер» (акт про впровадження № 52 від 13.10.2020 р.), Інституту економіки промисловості НАН України (довідка про особистий внесок № 380 від 11.11.2020 р.), Департаменту агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької обласної державної адміністрації (акт про впровадження результатів № 07-01.12/7678 від 26.10.2020 р.), Департаменту міжнародного співробітництва та регіонального розвитку Вінницької обласної державної адміністрації (довідка про впровадження № 2142/01 від 15.10.2020 р.), ТОВ «АгронаФрут Україна» (довідка про впровадження № 147 від 28.10.2020 р.), у навчальному процесі Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні освітнього компонента «Topical issues of international economic relations» освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини» (довідка № 108/01.1.3-43 від 05.11.2020 р.).

Відповідні довідки містяться в додатках до дисертації.

Недоліки та дискусійні положення щодо змісту дисертаційної роботи та автореферату

Відзначаючи в цілому достатній науковий рівень розробок здобувача в результаті проведених досліджень та обґрунтованість одержаних результатів, необхідно вказати на наявність певних недоліків і дискусійних положень.

1. У п. 1.1. «Теоретико-методологічні підходи до дослідження сутності та природи інновацій» автор на основі теоретичного узагальнення сучасних концепцій розвитку інноваційних систем акцентує увагу на тому, що «в концепції Національних інноваційних систем основна увага приділяється проведенню індивідуального та порівняльного аналізу інноваційних систем у різних країнах, за цілим рядом технологій, зокрема, ідея саме в тому, що інституційні драйвери мають бути знайдені на національному рівні» (стор. 44-46). Проте, погоджуючись із загальним висновком автора у цілому, слід зазначити, що сьогодні зростає розуміння того, що використання господарюючим суб'єктом виключно власних наукових розробок є

неефективним. Адже у зовнішньому середовищі існує велика кількість потенційно корисних для нього ідей, які є доступними на ринку за відносно невисокими цінами, і трансфер технологій через продаж патентів до інших країни може мати більшу ефективність, ніж впровадження їх в національну економіку. Підтвердженням є досвід створення національної інноваційної системи Японії, яке відбувалось шляхом залучення науково-технічних розробок з інших країн світу. Придбання іноземних патентів та розвиток прикладних досліджень дозволили країні досягнути значних успіхів за короткий проміжок часу. Робота виграла б, якби теоретично досліджений національний інноваційний потенціал (стор. 46), був оцінений та проаналізований у другому та третьому розділах з врахуванням розрахунку впровадження поданих інновацій та їх ефективності в розрахунку на 1 га сільськогосподарських земель та галузь агровиробництва в цілому;

2. Досить ґрунтовно в дисертаційній роботі в теоретичному розділі висвітлені питання підходів до дослідження сутності інновацій, зокрема технічних інновацій зеленої революції, сільськогосподарського та харчового секторів, що обумовило процеси економічної концентрації та фінансизації сільського господарства та харчової галузі та створили агропромислову модель, яка стала домінуючою (або загальноприйнятою) у розвинутих країнах (стор. 81-83), також автор зазначає, що звичайне сільське господарство не є конкурентоспроможним у багатьох сільських районах, де лише виробництво з високим додаванням вартості може бути розвинене. Проте не приділяє належну увагу альтернативним методам сільського господарства. Робота виграла б, якби автор у теоретичній та аналітичній частинах роботи, зокрема п.2.2 (стор.114-127) провів аналіз глобального та національного ринку органічної агропродовольчої продукції, який є уособленням інноваційного підходу (за ознакою маркування продукції, передусім в ЄС), адже в міжнародній торгівлі органічними агропродовольчими товарами бере участь 181 країна, а ринок оцінюється у 97 млрд. дол. США (2017 р.), зокрема понад 80% виробників органічної агропродовольчої продукції зосереджено в країнах

Азії (40%), Африки (28%) та Латинської Америки (16%), а до найбільших ринків органічної агропродовольчої продукції у світі входить США (43%), Німеччина (11%), Франція (9%) та Китай (8%).

3. Автор достатньо комплексно та системно розкрив методологію економічного дослідження напрямів впливу інноваційного розвитку в агропромисловому секторі як фактору забезпечення глобального сталого розвитку (п.2.3., стор. 128-148) угруповання країн–найбільших експортерів агропромислової продукції (Аргентина (ARG), Австралія (AUS), Бразилія (BRA), Болгарія (BGR), Канада (CAN), Китай (CHN), Колумбія (COL), Естонія (EST), Німеччина (DEU), Індія (IND), Індонезія (IDN), Японія (JPN), Південна Корея (KOR), Латвія (LVA), Мексика (MEX), Нідерланди (NLD), Румунія (ROU), Швеція (SWE), Швейцарія (CHE), Тайланд (THA), Туреччина (TUR), Україна (UKR), США (USA) та ЄС (EUU)), які розташовані на різних континентах за виключенням Африки, та представляють групи розвинутих країн, країн, що розвиваються та країни із транзитивною економікою, за низкою показників. Разом з тим, робота виграла б, якби автор не лише визначив три кластери країн, що характеризуються різними моделями інноваційного розвитку агропромислового сектору і відповідного впливу на їх сталий розвиток, а й оцінив рівень продовольчої безпеки.

4. Доволі хрестоматійним є викладення автором загальновідомих теоретичних постулатів щодо питання агропромислового комплексу (стор. 152-154). Натомість практично не висвітленими залишились питання щодо відповідальних та провідних інститутів сталого розвитку агропромислового сектору економіки України на нинішньому етапі. Зважаючи на визначені можливості та загрози (SWOT-аналіз, стор.169. 266, рис. 3.14) автором не запропоновано основних стратегій вирішення проблем сталого розвитку агропромислового сектору економіки України в умовах пандемії COVID – 19, доцільним було б їх навести та співвіднести з пріоритетами інноваційного регіонального або місцевого розвитку на прикладі конкретних регіонів або територій. Це дало б змогу конкретизувати пропозиції та рекомендації щодо їх

реалізації у державних, регіональних та місцевих інноваційних стратегіях та програмах соціально-економічного розвитку.

5. Зважаючи на сформовану в п. 3.3. систему напрямів розвитку інноваційної діяльності в агропромисловому комплексі на забезпечення глобального сталого розвитку (стор. 191-201) доречно було б співвіднести запропоновані напрями з існуючим або потенційним інноваційним потенціалом, робота набула б більшої вагомості у разі наочного представлення результатів даного дослідження на прикладі конкретного регіону та товаровиробників сільськогосподарської продукції цього регіону.

Викладені зауваження та дискусійні положення щодо дисертації не впливають на загальну позитивну оцінку представленої роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Коровія Ярослава Валерійовича на тему «Інноваційні трансформації в агропромисловому секторі у контексті викликів глобального сталого розвитку» є самостійною завершеною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати вирішення важливого завдання щодо поглиблення теоретичних засад дослідження інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі та розробки науково-практичних рекомендацій щодо міжнародної та державної політики забезпечення їх відповідності викликам глобального сталого розвитку.

Тематика та зміст роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Опубліковані здобувачем наукові роботи та зміст автореферат повною мірою відображають основні положення дисертації. Висловлені зауваження та дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Дисертацію виконано на належному науково-методичному рівні, робота відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету

Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор – Коровій Ярослав Валерійович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент:

професор кафедри міжнародної
торгівлі і маркетингу

ДВНЗ «Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана»,

доктор економічних наук, професор

О.М. Яценко **О.М. ЯЦЕНКО**

